

11. Хоменко Т. М. Проповідництво і сучасна публіцистика: (на основі есеїстики Є. Сверстюка, М. Мариновича – Україна, І. Ортинського – Німеччина) / Тетяна Хоменко ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ПАІС, 2008. – 135 с.
12. Чаадаев П. Я. Полное собрание сочинений и избранные письма / П. Я. Чаадаев. – М. : Наука, 1991. Т. 1 – 799 с.

Жвания Людмила. Концепт *свобода* в публицистике Евгения Сверстюка. В статье рассматриваются мировоззренческие константы публициста, писателя-диссидента Евгения Сверстюка, определяющим среди которых является концепт *свобода*. Очерчена целостная картина концепта *свобода* в публицистике Е. Сверстюка: выяснено содержание и обосновано значение понятия *свобода* как философской категории; систематизировано многообразие смыслов, которые вкладывал Е. Сверстюк в концепт *свобода*; обобщено содержание концепта *свобода* в публицистическом наследии писателя. Концепт *свобода* играет конститутивную роль в мировоззренческой установке и в публицистическом творчестве Е. Сверстюка. Смысловое наполнение этого концепта включает следующие значения: свобода как философско-религиозная категория, внешняя свобода как свободное социальное и национальное бытие народа и свобода внутренняя, духовная. Основанная на глубокой вере, она открывает в душе человека пространство свободного выбора, становится фактором нравственного совершенствования и творческой самореализации личности.

Ключевые слова: концепт, свобода, свобода воли, выбор, духовная свобода.

Zhvania Lyudmila. The Concept of *Freedom* in Journalism Eugene Sverstiuk. This article shows the specifics of the interpretation of the concept *freedom* in the works of Eugene Sverstyuk – essayist, dissident writer. Outlined a holistic picture of the concept of *freedom* in journalism E. Sverstiuk: the author analyzes the content of the concept of freedom as a philosophical category; systematized meanings that are invested in the concept of *freedom* E. Sverstyuk; summarized the content of the concept of *freedom* in the journalistic heritage of the writer. The concept of *freedom* plays a constitutive role in the ideological installation and journalistic creativity Eugene Sverstiuk. The semantic content of this concept includes the following values: freedom as a philosophical-religious category, external freedom as a free social and national existence of the people and freedom of the inner, spiritual. Based on a deep faith, it opens in the soul space of free choice, it becomes a factor of moral perfection personality.

Key words: concept, freedom, free will, choice, spiritual freedom.

Стаття надійшла до редколегії
05. 02. 2016 р.

УДК 821.161.2 – 3.09 (477.82)

Ірина Констанкевич

Волинь в автобіографічному наративі Євгена Сверстюка

У статті на матеріалі автобіографічної книги «Невже то я?» окреслено духовні зв'язки Євгена Сверстюка з Волинню, фактори та умови становлення філософа й дисидента, патріота та морального максималіста, глибоко віруючої й духовної людини крізь призму спогадів, свідчень, записок. Ідеться про обставини формування тожсамоті, національної ідентичності.

Ключові слова: автобіографізм, спогади, ідентичність, пам'ять, саможиттєпис.

«Та Волинь у мені...»
Є. Сверстюк

Постановка наукової проблеми та її значення. Спонукою до формулювання такої теми стала унікальна автобіографічна книга «Невже то я?», упорядкована й опублікована по смерті Євгена Сверстюка у 2015 р. Незважаючи на те, що чимало матеріалів уже частково надруковано в інтерв'ю, статтях, хронологічний принцип репрезентації від народження до останніх років життя дав можливість авторові спільно з упорядником Олексієм Сінченком відтворити життя цілісно, масштабно, із філософсько-есеїстичними роздумами, узагальненнями, багатю галереєю людських типажів. Це світла, глибока книга-саможиттєпис нашого сучасника, який проживав і прожив різні життя, у різні епохи, але не втратив головного – людини в людині.

«Я народився в іншу добу, в іншій державі. Ще не чути було технічного прогресу й “повстання мас”. Волинське село Сільце Горохівського повіту жило своїм спонтанним життям за польської влади, яка не мала влади над людиною. Селянин долав споконвічний опір землі – ногами, конем, плугом... Напругою рук – усією сім’єю.

Пам’ятаю правічний спокій полів. Холодні роси на ранкових і вечірніх травах. Різдвяні замети снігів. Вільний вітер – без гуркоту й диму (але як це мучило й поривало в інший світ).

Була своя хата з великим садком. Своя з діда-прадіда земля. Свій хліб. Навіть свій ліс. Я був п’ятий, найменший у сім’ї, і, скільки сягає пам’ять, було ясно, що старші будуть господарями, а найменший “підє вчитися”. У цьому було щось святкове. Узагалі чекання свята, прагнення живити, оберігати і творити свято визначає мій життєвий стиль» [7, с. 14].

Меморіальним простором представлено родинне гніздо, родинний хутір, села й селища, містечка Волині. У цьому світі народився, формувався як патріот і громадянин Євген Сверстюк – глибоко набожна, духовна й вільна людина. Географічно й духовно волинський світ став тим контекстом, де поставали юні романтики, максималісти, потенційні борці з несправедливістю, брехнею. Це ж він ще малою дитиною, коли мама запитала, ким хоче бути, відповів: «Хочу сидіти в тюрмі за Україну» [7, с. 36], а потім уже, згадуючи себе підлітком, писав, «з моїм характером... я був би перейшов у ліс. За будь-яких умов я перейшов би в підпілля і загинув би в перших же сутичках. Настроєність була ніцшеанська, рішуча» [7, с. 28]. Неприйняття всього советського як *іншого*, чужого, аморального й антилюдського змалку привчало до самостійного мислення, зміцнювало віру в Бога, моральні та сімейні цінності: «У нашій сім’ї зберігалася традиційна селянська культура. Батьківські інстинкти були сильними, а це визначало і традиційний лад родини. У всякому разі моя прив’язаність до сім’ї була міцною. А це визначало і відповідальність: нічого поганого про свою дитину батьки не повинні почути від людей» [7, с. 38].

Закоріненість людської пам’яті в просторі, у певних меморіальних місцях, топонімах і назвах віддавна лежить в основі класичного мистецтва запам’ятовування. Назви сіл, селищ – Сільце, Дружкопілля, Горохів, Журавники, Радехів – створюють особливий волинський «контент», наразі з багатьма незворотними втратами людей, місць, незаповненими лакунами. Як, наприклад, розповіді про забуту назву Княжа дорога, «так називали дорогу від Луцька через Горохів на Радехів і Львів» [7, с. 81], про розбитий хрест, мощену дубовими дошками сільську дорогу й чимало інших промовистих та важливих епізодів, деталей. Вони повертають нас до забутих або ж утрачених назв, місцин, ситуацій, людей. Ретроспективне відновлення в пам’яті разом із тим фіксує для нащадків в історичному плині важливі речі, зберігаючи їх від забуття.

Сучасний інтерес до біографічних й автобіографічних жанрів, типів письма пов’язаний насамперед із модернізацією уявлень про способи конструювання індивідуальної та колективної ідентичності, новим розумінням суб’єктності, авторства, увагою до різних форм саморепрезентації й представлення минулого. Структуру спогаду, колізії особистої та суспільної пам’яті й забування визначають дуже багато чинників, які впливають на різні моделі тожсамості, на особливості саморефлексії. Оскільки автобіографізм пов’язаний зі способами репрезентації досвіду та з конструюванням моделей національно-культурної ідентичності, то дослідження цього феномену в текстах Євгена Сверстюка сьогодні особливо на часі. Це й становить **мету та завдання статті**.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Творчість Євгена Сверстюка, його активна життєва, громадсько-політична позиція, система духовних цінностей і фактори, визначальні в їх формуванні, на жаль, ще не стали достатньо вивченими сучасними літературознавцями, культурологами, філософами. Визначення присутніх ознак його художньої системи, особливостей автобіографічно-мемуарного нарративу Є. Сверстюка, зокрема автобіографізму, перебувають на початковій фазі, оскільки цілісно корпус спогадів «На полі чести. Невже то я?» опубліковано лише у 2015 р. Водночас маємо цікаві спостереження про Волинь, малу батьківщину, особливості автобіографічного нарративу в роботах О. Сінченка [8, с. 440–449], А. Криштальського [8, с. 256–266], В. Лісового (зокрема про джерела національно-культурної ідентичності в розумінні Є. Сверстюка [8, с. 292]), О. Забужко (Луцьке коло інтелігенції й моральне лідерство) [8, с. 140–158], Л. Тарнашинської (про феномен органічного «перетікання біографії в творчість і навпаки») [8, с. 493–499].

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Соціальні психологи вважають, що каталізатором пам’яті часто буває шок, травматичне пережи-

вання. Саме на ХХ ст. припадають переломні катастрофічні події і європейської, і української історії. Про причини «меморіального буму» кінця минулого сторіччя пише Аляйда Ассман у книзі «Простори спогаду: форми та трансформації культурної пам'яті»: «Мабуть, найсильнішим стимулом для роботи пам'яті була катастрофа руйнації та забуття в середині ХХ ст. І як наслідок, наприкінці цього століття, ознакою якого, на погляд європейців, а надто німців, стало небачене вивільнення насильницького знищення, адвокати совісті рушили до місця катастрофи, подібно до Симоніда з римської легенди» [1, с. 27].

Автобіографічні мемуари Євгена Сверстюка «Невже то я?» стають представленням насамперед власної життєвої історії. У першій частині автор докладно, як того вимагає жанр, розповідає про батька, маму, сусідів, братів, навчання: «Мої шкільні роки були похмурі не тільки тому, що сонце заступили обставини сталінського режиму. Репресії, облави, обшуки...» [7, с. 87]. Це також розповідь про становлення людини-митця й інтелектуала, про формування світогляду, етичні та естетичні впливи, життєві пріоритети. Водночас, це оповідь-свідчення, прагнення задокументувати час і людину в ньому. «Наше волинське село пам'ятає звичайну бідність до війни, жахи за перших совєтів, німецьку окупацію, бої хлопців з УПА з німцями, спалення нашого і трьох навколишніх сіл, руйнівне згарище після фронту... І знову ту "совєтську нечисть", яка скоро навчила всіх оглядатися й мовчати» [7, с. 89].

Це книга спогадів і водночас застереження, нагадування про небезпеки й біди, які завжди несе «совєтчина» як різновид тоталітаризму. Автобіографічний наратив тут максимально зближується з есеїстикою, текст набуває високого емоційного, викривального звучання. Це, до речі, увиразнено й на композиційному рівні, коли розділи підсумовують філософські, моральні висновки, максими тощо.

Друга світова війна, події на Волині 40-х рр. залишили свій слід у психобіографії автора як особистий травматичний досвід. «...Світова війна почалася в той день, коли ми прийшли до Дружкопільської школи першого вересня і відчували вітер великої політики» [7, с. 70]. Війна бачиться у форматі еґо-історії й у великому часопросторовому масштабі, укотре переосмислюються причини, уроки, больові точки (ставлення волинських селян до окупантів, розстріли євреїв, стосунки з поляками, колабораціонізм: «Спершу чимало молоді пішло в німецьку поліцію. Між іншим, у нашому селі дуже погано ставилися до тих, хто пішов у поліцію. Хоча й ніхто не знав, який характер матиме ця служба, проте селяни не схвалювали того, що наші хлопці йдуть служити чужим. Ці хлопці реабілітувалися лише після того, як однієї ночі взяли зброю й подалися до лісу. Саме тоді й почалася війна з німцями на Волині, і це була дуже серйозна війна» [7, с. 71]). Волинська драматична історія, оркестрована людськими голосами, людськими драматичними сюжетами, постає крізь призму осмислення найбільш дискусійних питань недавнього минулого: «ґеноцид проти поляків» [7, с. 75], партизанська війна, діяльність УПА та, як каже автор, «чимало аномалій у польсько-українських стосунках у той час пояснювалися війною» [7, с. 76]. Натомість письменник пропонує бачення причин конфлікту не лише в «етнічному аспекті», а й геополітичному, національному та релігійно-духовному.

Больові точки – це поняття, яким Євген Сверстюк оперує у своєму виступі під час круглого столу «Історична пам'ять як поле змагань за ідентичність». На його думку, вони невід'ємний атрибут національного становлення: історична пам'ять – це, передусім, больові точки. «Ми недооцінюємо того, що ніякого результату референдуму 1991 року не було б, якби не глибоко затаєний у підсвідомості ґеноцид 1933 року. На жаль, ці моменти нашої історичної пам'яті, больові точки, сьогодні малоосмислені, малоопрацьовані і літературою, і істориками... політику треба виробляти нам і це є надзвичайно важливим, тому що нація повертається до своєї гідності через історію. Але цю історію треба вміти подати» [5, с. 14].

Євген Сверстюк – дисидент, нонконформіст і водночас глибоко віруюча людина – свідомий свого покликання – бути свідком і свідчити по закону Божому: «Звичайно ж, ми згадуємо. Ми повинні пам'ятати для того, щоб заповісти мудрий християнський урок нащадкам: блаженні миротворці» [7, с. 80].

Війни, революції, політичні репресії спричинили велике переселення людських мас, а відтак і феномен потужної спогадової літератури в другій половині ХХ ст. Утрата «малої» й «великої» батьківщини, утрата ґрунту в прямому й переносному смислі актуалізують пошуки нових моделей тожсамості. Автобіографізм знову-таки стає тут чинником структурування цілісної особистості. У радянські десятиліття українці опинилися в ситуації, коли травматична пам'ять зоставалася непроговореною, історія – спалюженою, сфальшованою. Однак національно-культурна ідентичність не

може ґрунтуватися на спотвореному спогаді, вона зависає над прірвою незнання про власне минуле. Тому, ретроспективно відтворюючи власне життя, аналізуючи спонуки до тих чи інших вчинків, автор робить біографічну проблему предметом інтелектуальної рефлексії. (Принагідно зауважимо: подібний підхід пропонує Оля Гнатюк у книзі «Відвага і страх», «перейти від національного нарративу до особистої історії». [3, с. 5]) Найглибше про ці колізії йдеться в розділі «Життя» з автобіографічної книги «Невже то я?»: «Насправді ми проживаємо різні життя, часом такі несхожі, що навіть єдність особи не об'єднує їх в одне ціле...

Різні життя навіть у мене, що не знав ні влади, ні багатства – тих проклять, які змінюють людину до невпізнання.

Дитинство моє було бідним. Хоча як – бідним? Ніколи не просив хліба і не ходив у позичених чоботях... Студентом жив скромно у гуртожитку. Аспірантом жив майже так, як студент.

Викладачем інституту також жив майже так, як студент.

У Києві 60-х років жив в основному без квартири і без прописки, часто й без роботи.

В ув'язненні в 70-ті роки був позбавлений усього, чого тільки можна позбавити людину.

На заслання був низькооплачуваним робітником, за яким стежили вдень і вночі.

Після заслання був низькооплачуваним робітником у Києві – і так тягнув аж до пенсії.

Після падіння СРСР я живу пенсіонером, і моя пенсія зросла з 30 до 750 грн...

Усе це правда, зовнішня правда фактів. Та, по суті, все це неправда, бо за постійно схожим фасадом – зовсім різні життя» [7, с. 209].

Є. Сверстюк – очевидець того, як у часи тоталітаризму людина алієнується, проживаючи не завжди своє життя. Тоді автобіографічне письмо постає чи не єдиною можливістю через спогад, пам'ять вибудувати власну ідентичність, відновити біографічну цілісність.

Код пам'яті в різні періоди людського й суспільного життя зазнає різноманітних трансформацій. Лакуни, розриви в національній історії унеможлилювали автобіографічне письмо, чи принаймні неймовірно ускладнювали його розвиток. «...За нами стоїть доба “будівництва комунізму”, тобто доба ігнорування духовного життя і взагалі ігнорування минулого, що вело до втрати історичної пам'яті. Передусім пам'яті про борців за свободу, нонконформістів, звинувачених чи то царським, чи німецьким, чи польським, чи совєтським режимом в українському націоналізмі» [7, с. 40]. І це одна з найважливіших причин того, що з 30–50-х рр. в українській радянській літературі зосталося так мало щоденників, мемуарів, інших его-документів. У розділі «У людини різні життя» Євген Сверстюк міркує про феномен відсутності спогадів у радянські часи: «Спогади були заборонені. Їх не те щоб не друкували – їх не писали й не розповідали» [7, с. 208]. І наводить приклад Григорія Кочура, ірпінське спілкування і відсутність спогадів, автобіографічних оповідань: «Наче й не було у Григорія Порфириовича з дружиною іншого життя до повернення в Київ» [7, с. 208]. Ці думки суголосні з міркуваннями відомого французького літературознавця й культуролога Ф. Лежена з есе «Слово за ґратами» про автобіографію в тоталітарній державі. «Що відбувається, коли у в'язницю перетворюється уся країна? Коли кожен будинок стає камерою, яку в будь-який момент можуть обшукати? Двадцяте століття має багато прикладів такої ситуації, включно з Францією 1940–1944 років. Терор обов'язково породжує самоцензуру. Цензори можуть спати спокійно: автор все зробить сам... Чи можна вести щоденник або писати автобіографію в умовах диктатури? Чи знає читач, що в Іспанії після 1975 года (після смерті Франка) був справжній автобіографічний вибух? А що в цьому сенсі відбувається у Східній Європі після падіння Берлінської стіни? Величезна, повільна “відлига”, коли борг пам'яті бореться і переплітається з бажанням забути...» [6]. Докори й самозвинувачення в тому, що не все важливе записав, зберіг, часто зринають на сторінках автобіографічної розповіді, зокрема йдеться про те, що не записав історії життя мами, жінки на долю якої «випало дві світові війни, три “визволення”, втрата всіх семи дітей і нарешті, втрата своєї хати» [7, с. 40]. Пояснення вбачаються в суспільній атмосфері радянської доби, складних морально-етичних трансформаціях: «Перша – безумний і безпам'ятний час виживання ігнорував долю окремої людини. Ні літературний, ні психологічний профіль моєї освіти не торкався вивчення індивідуальності» [7, с. 39].

Частотність, послідовна увага, із якою автор звертається до проблематики витоків, свого коріння, умов формування національної ідентичності, до аналізу травматичної пам'яті, морально-етичних максим, – маркери світоглядної парадигми Євгена Сверстюка. «Я часто згадую ту

фантастичну зустріч із Крагликом (начальник Тернопільського облвн – *I. К.*), єдину зустріч, – згадує Євген Сверстюк. – Мене окрилює той спогад – уміння людини раптом стати над обставинами, піти всупереч, не побоятися сили урухомленого механізму і мстивих дрібних помічників.

У спогаді про Краглика я вибудовую вертикаль в обхід життя, аби переконати себе та інших, що заведений порядок речей не є фатальним, що людина може піднятися над ним і з певним ризиком іти наперекір йому, якщо в неї є бажання добра та ясна ціль» [7, с. 115].

Письменник розробляє своєрідну філософію пам'яті, пов'язану з багатьма національно-ментальними, духовними, літературними, інтелектуальними впливами. Перед нами історія формування молодого людини, її становлення й зрілості, зафіксована з відстані довгих десятиліть, якою побачив уже зрілий митець і громадянин. Із реалістичною достеменністю відбиваються події, побутові деталі, суспільні взаємини й типи та разом із тим постає психобіографія автора, інтелектуальні, духовні колізії на тлі драматичної історії другої половини ХХ ст.

Для аналізу феномену автобіографізму важливо передовсім те, що текст представлено читачеві як спогади, власне, життєпис оповідача, значущий для осмислення культурно-історичної епохи і в подієвому, і в особистісному, персональному, сказати б, вимірі. Вальтер Бенямін в есеї про Марселя Пруста наголошував на важливості розрізнення досвіду й спогаду, пережитого та збереженого пам'яттю, розрізнення, багато в чому принципового для розуміння автобіографічної поетики: «Відомо, що Пруст у своєму творі описував не таке життя, яким воно було, а життя, як про нього згадує той, хто його прожив. ... для автора, зануреного у спогади, головну роль відіграє аж ніяк не те, що він пережив, а плетіння його пригадування, зусилля Пенелопи з пам'ятування [Eingedenkens]» [2, с. 133]. «Плетіння пригадування», сам процес збереження, відкидання, виважування тих чи інших деталей або життєвих епізодів Євген Сверстюк робить об'єктом художнього аналізу. «Невже то я?» – це ще й твір про сам феномен пам'яті. І тут важливим є і те, що згадується, і як саме згадується.

Згадування створює ефект продовження, життєтривання вже в іншому вимірі. У французького філософа Дерріда в пізній період одне головне поняття «*Survie*» – це *пере-життя*, *наджиття*, продовження життя після життя, продовження по той бік життя. «Великий фантазм... полягає в тому, що всі ці папери чи тексти, чи дискети, уже мене пережили (*me survivent déjà*)» [4, с. 227]. Символічно, що міжнародна наукова конференція «Творчість Є. О. Сверстюка в контексті української та світової літератур» (1–3.12.15, Луцьк) розпочалася з фільму «Повернення» (автор сценарію – С. К. Пирожко, 2013 р.), адже книги, статті, газета «Наша віра», інші плоди його щоденної праці переживуть фізичну відсутність митця. Незрима енергетика Євгена Сверстюка відчувається повсякчас, зокрема на Волині, у Лесиному університеті, бібліотеці, де він неодноразово презентував свої книги, в аудиторіях, де виступав перед студентами з лекціями, Музеї Лесі Українки СНУ, у якому зберігаються подаровані Євгеном Сверстюком книги, у великій залі університету, де урочисто вшановували з нагоди обрання *Doctor honoris causa* Волинського національного університету імені Лесі Українки й де прозвучала інавгураційна доповідь «Слова на полі честі (міт Лесі Українки)». Час, який нас віддаляє, надто короткий для осмислення та глибоких узагальнень, але, без сумніву, Євген Сверстюк у контексті України ХХ, ХХІ ст. духовний, моральний, інтелектуальний авторитет, людина світлих думок і гідних справ, енергетика яких резонуватиме тривалий час.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Спогади Євгена Сверстюка безцінні, як ключі, що дають змогу відкрити й зрозуміти драматичну історію ХХ ст. через долю унікальної людини «морального лідера нації» (О. Забужко), який пройшов через фізичне ув'язнення та став переможцем. «На полі честі. Невже то я?» – автобіографічний наратив спогадової літератури. Острівки пам'яті автора уможливають реконструкцію стратегій духовного виживання людини, інтелегента, інтелектуала й українських еліт другої половини ХХ ст. Саме тому важливо в подальшому цю тему розгорнути глибше, залучивши спогади інших політв'язнів, дисидентів чий особистий і поколіннявий досвід може протистояти суспільному мнемоциду.

Джерела та література

1. Ассман А. Простори спогаду: форми та трансформації культурної пам'яті / А. Ассман ; пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 440 с.

2. Беньямін В. Щодо критики насильства / В. Беньямін ; пер. з нім. І. Андрущенко. – К. : Грані-Т, 2012. – 312 с. – (Сер. : De profundis).
3. Гнатюк О. Відвага і страх / О. Гнатюк ; пер. з пол. М. Боянівської. – К. : Дух і література, 2015. – 496 с. : з ілюстр. – (Сер. : Бібліотека спротиву, бібліотека надії).
4. Єромоленко В. Далекі близькі. Есеї з філософії та літератури / В. Єромоленко. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2015. – 299 с.
5. Исторична пам'ять як поле змагань за ідентичність : матеріали «круглого столу», 22 квіт. 2008 р. / за заг. ред. Ю. О. Зерній. – К. : НІСД, 2008. – 68 с.
6. Лежен Ф. Слово за решеткой [Электронный ресурс] / Ф. Лежен. – Режим доступа : <http://www.index.org.ru/journal/10/legen.html>
7. Сверстюк Є. О. На полі чести : у 2 кн. – Кн. 1 : Невже то я? / Є. О. Сверстюк ; упоряд. О. Сінченко. – К. : Кліо, 2015. – 368 с.
8. Сверстюк Є. О. На полі чести : у 2-х кн. – Кн. 2 : Наш сучасник Євген Сверстюк / Є. О. Сверстюк ; упоряд. В. Овсієнко. – К. : ТОВ Кліо, 2015. – 600 с.

Констанкевич Ирина. Волянь в автобиографическом нарративе Евгения Сверстюка. В статье на материале автобиографической книги «На поле чести. Неужели это я?» очерчены духовные связи Е. Сверстюка с Волянью, факторы и условия становления философа и диссидента, патриота и морального максималиста, глубоко верующего и духовного человека сквозь призму воспоминаний, записок, свидетельств. Рассматриваются условия формирования тожсамости, национальной идентичности.

Ключевые слова: автобиографизм, воспоминания, идентичность, саможизнеописание.

Konstankevych Iryna. Volyn in Autobiographical Narrative of Yevhen Sverstiuk. Including the information of the autobiographical book «Can it be me?» the article outlines the spiritual connection of Yevhen Sverstiuk with Volyn, factors and conditions for becoming a philosopher and dissident, patriot and moral maximalist, a deeply religious and spiritual person through the prism of memories, testimonies and notes. It is about circumstances of forming tozhsamoti, national identity.

Key words: autobiographism, memories, identity, memory, samozhyttypys

Стаття надійшла до редколегії
28. 12. 2015 р.

УДК 821.161.2-1.09(477.82)

Лілія Лавринович

«...Наповнити хвилини світлом»: темпоральні мотиви в ліриці Є. Сверстюка

У статті йдеться про темпоральні аспекти художнього світогляду Є. Сверстюка як про одну із засадничих ознак його творчого мислення. Матеріалом дослідження є посмертна збірка поезій «Писані синім крилом» (2015 р.). Основні темпоральні мотиви Є. Сверстюка – мотиви дитинства й християнського свята як сакрального часу, буднів (зокрема періоду заслання та ув'язнення) як профанного часу, мотиви проминання, часових циклів, вічності, миті. Мотиви часу в поезії Є. Сверстюка – важливий елемент авторської аксіології.

Ключові слова: Є. Сверстюк, темпоральні мотиви, образ часу, сакральний та профанний час, вічність, мить.

Постановка наукової проблеми та її значення. Творчий спадок видатного публіциста, літературознавця, філософа, одного з лідерів українського руху опору 1960–1970-х рр. Є. Сверстюка – невичерпне джерело культурних смислів та небуденної мудрості, яке провокує в читача потужну духовну напругу. Збірка поезій «Писані синім крилом» (2015 р.) – посмертна і єдина в жанровому плані серед виданого. Поезія Є. Сверстюка додає багато важливих акцентів до уявлення про світоглядну систематику видатного публіциста, адже поетичне слово містить у собі позараціональні елементи, які в непоетичному тексті можуть бути приховані за логікою думки, побудови, за публіцистичним пафосом; крім того, публіцистичний об'єкт – це переважно «Інший», лірика ж завжди на перший план виводить особистість автора. Тож, звернувшись до аналізу поезій